

valja kazati da su redovito sricani vrlo mudro iako su ponekad necjeloviti. Ali, patrijarh vjerojatno zna zašto je tako postupio jer, iako hod između šutnje i govora zaista nije nimalo lagan, nemamo razloga za pretpostavku da ga patrijarh Pimen nije dobro izučio, pa stoga njegove odgovore prihvaćamo kao ono najviše što nam je mogao dati.

Unatoč tome, ipak mu ne možemo priznati potpunu logičnu dosljednost — o moralu ovdje nećemo — te stoga njemu i njegovim istomišljenicima postavljamo pitanje: zašto na problem ukrajinskih katolika — kojih danas ima oko 5 milijuna u Sovjetskom Savezu a, jer su na to prisiljeni, imaju samo tajne biskupe i tajne svećenike iako pokazuju i javno traže da im se omogući da postoje i djeluju kao katolici — ne primijeni ono što je sam patrijarh rekao na 232. stranici: »Povijest poznaje ne mali broj žalosnih primjera, veli on, kad su hijerarhijski poglavari i teolozi bili postigli malo jedinstva, kad su potpisivane teološke formule sporazuma i dokumenti o ponovnoj uspostavi euharistijskog zajedništva, a ustvari to nije vodilo ni u što drugo nego u poteškoće i sukobe budući da ih narod Božji, same Crkve nisu prihvaćale jer nije bilo postignuto stvarno jedinstvo u vjeri jednostavnih vjernika.«

Ako je i vjera jednostavnih vjernika jedan od kriterija crkvene pravovjernosti, a pravoslavlje drži da je to točno, onda bi patrijarh morao biti prvi koji će Ukrajincima priznati pravo da stvarno budu ono što žele, tj. katolici istočnog obreda, i da ih nitko u tome ne ometa jer samo to traže ukrajinski jednostavni vjernici.

KOLIKO JE POSLANICA PAVAO ZAPRAVO NAPISAO?

Ilija Čabraja

Izdavačka kuća Herder objavila je u džepnom formatu niz od tri knjižice pod naslovom: »Paulus — neu gesehen«. Autor je novozavjetni egzegeta Rudolf Pesch, koji pokušava »nanovo« dati odgovor na pitanje *jedinstvenosti* Pavlovih poslanica. Pesch ne pronalazi do sada nepoznate stare rukopise i fragmente, nego raščlambom svakog pojedinog spisa dolazi do zaključka da se u Pavlovim poslanicama krije zapravo *više poslanica*. Pri tome se autor služi publicističkim načinom izlaganja. Pogledajmo svaku od tih knjižica kako bi smo procijenili njihovu vrijednost u današnjoj egzegezi.

1. Rudolf Pesch, *Die Entdeckung des ältesten Paulus-Briefes. Die Briefe an die Gemeinde der Thessalonicher* (Herder-bücherei Bd. 1167), Freiburg, 1984.

Prva Solunjanima je smatrana kao najstariji dokument novozavjetnih kanonskih knjiga, međutim R. Pesch mili da to »nije više niti najstarije Pavlovo pismo niti najstariji novozavjetni spis. Jer 1. Solunjanima, to ćemo pokazati, jest kompozicija pisama u kojoj su obadva najstarija apostolova pisma zajedno spojena tek nakon njegove smrti, kad se išlo za tim, da se njegova pisma saberu i objave« (str. 8). Pesch rekonstruirao tu poslanicu i pronalazi u njoj dublete, kao npr. zahvale, opomene i završetak pisma. To mu pomaže da u spisu otkrije dva samostalna pisma: jedno starije i jedno mlađe. Starije bi bilo pismo iz Atene i sačuvano je u slijedećim odlomcima: zahvala (2, 13—16), pogled unazad na djelovanje u Solunu (2, 1—12), slanje Timoteja (2, 17—3, 5), opomena (4, 1—8) i završetak (3, 11—13). Drugo, mlađe pismo, poslano je iz Korinta: preskript (1, 1), zahvala i pogled unazad na djelovanje u Solunu (1, 2—10), povratak Timoteja (3, 6—10), o bratskoj ljubavi (4,

9—12), o usnulima (4, 13—18), o vremenima i konačnim trenucima (5, 1—11), opomena (5, 12—22), završetak (5, 23—28).

Pavao je prvo pismo pisao zajednici u Solun iz Atene 49. god. posl. Kr., jer je bio zabrinut za nju. Drugo pismo piše iz Korinta 50. god. posl. Kr. pošto je dobio umirujuće vijesti. Budući da je uspio razlučiti ova dva pisma, autor ih pojedinačno predstavlja i komentira (usp. str. 68—110). On ne ostaje također dužan dati odgovor na pitanje, zašto su sakupljači Pavlovih poslanica spojili ova dva samostalna pisma u jedno (str. 112—120).

Na kraju izlaganja (str. 122—127) Pesch se dotiče i Druge Solunjanima. Onome tko se bavi egzegezom, dobro su mu poznate rasprave oko autorstva ove poslanice. Kako među katoličkim tako i među protestantskim egzegetama mišljenja su različita: jedni smatraju da je to Pavlova poslanica a drugi da nije. Uspoređujući 1. i 2. Sol Pesch dolazi do uvjerenja da 2. Sol potječe iz kasnijeg vremena i kao takva da nije Pavlova. »Odlomak 2. Sol 3, 6—12 pretpostavlja jasno poznavanje 1. Korinćanima, čija su sabrana pisma nastala tek za vrijeme tzv. trećeg misijskog puta u Efezu. Posebno je upadljiva opomena u 2. Sol 2, 15: 'Stoga, braćo, čvrsto stojte i držite se predaja u kojima ste poučeni, bilo našom riječju, bilo pismom'. Pod *pismom* se bez sumnje mislilo na 1. Solunjanima, i to na kanonsku formu kompozicije pisma« (str. 124 sl). Ako 2. Sol pretpostavlja 1. Sol koja je nastala u ovakvoj formi kao što je sada, tek nakon Pavlove smrti, tada bi to činjenično stanje govorilo protiv njezine autentičnosti.

2. Rudolf Pesch, *Paulus und seine Lieblingsgemeinde. Drei Briefe an die Heiligen von Philippi* (Herderbücherei Bd. 1208), Freiburg, 1985.

Početak naviještanja Evanđelja u Europi započeo je u gradu Filipi u Makedoniji. Pavao piše toj »voljenoj zajednici« iz zatvora poslanicu, za koju nitko ne sumnja da nije njegova. Istina je da već Polikarp iz Smirne polovicom drugog stoljeća spominje, kako u poslanici Filipljanima ima više pisama. Pesch računa da je Pavao *tri puta* pisao zajednici u Filipe i da ju je isto toliko puta i posjetio. Tako bi ova poslanica bila sastavljena od tri pisma. U poslanici se nalaze napetosti i suvišna ponavljanja, što Peschu služi kao kriterij za prosuđivanje jedinstvenosti dokumenta. Povod pisanja prvog pisma bila bi zahvala i potvrda za primljeni novac (4, 10—20). Drugo bi pismo trebalo nastati u zatvoru i to, prilikom slanja Epafrodita (1—2; 3, 1; 4, 4—7; 4, 21—23). Treće pismo nije cjelovito sačuvano, nego sadrži samo određene dijelove: razračunavanje s krivovjermem (3, 2—21), opomena (4, 1—3) i zaključak (4, 8—9). Prema ovoj rekonstrukciji značilo bi da je Pavao pisao u Filipe u različitim situacijama. Čitalac dobiva uvid u način, povod i stil apóstolske korespondencije, kao i uvjete u kojima je pisao.

3. Rudolf Pesch, *Paulus ringt um die Lebensform der Kirche. Vier Briefe an die Gemeinde Gottes in Korinth* (Herderbücherei Bd. 1291), Freiburg, 1986.

Također i ovo pismo Pesch vidi kao kompoziciju iz više pisama. Iza Pavlove smrti sabrana su *četiri pisma* u jedan spis, u 1. Kor koja je nama dostupna. Pesch rekonstruira jedno »pretpismo« (1, 1—5, 8; 6, 1—11), »međupismo« (5, 9—13; 6, 12—20; 10, 1—11, 34), »pismo uskrsnuća« (15, 1—58) i jedno »pismo odgovor« (7, 1—9, 27; 12, 1—14, 40; 16, 1—24). Autor pokušava ovakvu raščlambu i dokazati. Pred nama se nalazi Pavlova dramatična korespondencija s njegovom najtežom zajednicom, koju on u 1 Kor 9, 1 sl. naziva: »moje djelo u Gospodinu« i »pečat mojega apostolata u Gospodinu«. Komentar svakog pojedinog pisma je vrlo kratak, iz kojeg bi čitalac trebao doživjeti kako se Pavao borio za svoju zajednicu u Korintu, pa čak, štoviše, i za svakog pojedinog kršćanina. Konačno autor rekonstruira cijelu poslanicu (str. 248—253) i daje svoj odgovor zašto su sakupljači i izdavači iz četiri pisma načinili jednu poslanicu.

Ovom serijom »*Paulus — neu gesehen*« Pesch želi čitaocu na pučki, publicistički način približiti Pavlove poslanice. Nameće se pitanje, da li je autor svojim hipotezama doista načinio »novi« zaorok u istraživanju autorstva i

jedinstvenosti Pavlovih poslanica. Ako se na temelju napetosti i dubleta u jednom tekstu želi odmah postaviti u pitanje jedinstvenost spisa, za to treba imati jasne argumente. Uz tekstualnu analizu treba uzeti i neke druge neovisne kriterije u obzir. Koliko je Pesch u svojim tvrdnjama oprečan, očigledno je u izlaganju pitanja jedinstvenosti 1. Korinćanima. On konstatira da se u novije vrijeme sve više sumnja u jedinstvenost ove poslanice, ali to još ne znači »da 1 Kor za današnje novozavjetno istraživanje neosporno slovi kao kompozicija pisama; ima još uvijek ozbiljnih branilaca njezine jedinstvenosti« (str. 72). Pesch jednostavno ignorira sva znanstvena istraživanja posljednjih godina, ne donosi niti jedne bilješke, a to je tim više porazno jer većina autora smatra 1 Kor jedinstvenim spisom i nema izgleda da bi se na tom planu išta mijenjalo (usp. H. Klein, *Die Einheitlichkeit des ersten Korintherbriefes*, u ZNW 75 (1984) 153—183; H. J. Klauck, *1. Korintherbrief (Neue Echter—Bibel. NT 7)*, Würzburg, 1984., 2. Aufl. 1987, 10 sl; D. Lührmann, *Freundschaftsbrief trotz Spannungen. Zu Gattung und Aufbau des Ersten Korintherbriefes*, u *Studien zum Text und zur Ethik des Neuen Testaments* (FS H. Greeven; BZNW 47), Berlin, 1986, 298—314).

Ako Pesch u svakoj od analiziranih poslanica nalazi više pisama, koje su redaktori sabrali u jedan spis, trebalo je pokazati kako je došlo do toga, tj. kako je redaktor postojeće tekstove aranžirao, te je nastao tekst koji mi danas imamo u jednoj od poslanica. Što govori da je dotični tekst redaktorovo djelo? Uz sva tri bi se sveska moglo postavljati čitav niz takvih kritičkih pitanja; međutim, za ove Peschove analize bi se moglo reći, da nije problem u tome što on svaku poslanicu raščlanjuje na dijelove, nego u tome što nije ispravno tvrditi da tako *mora* biti. Šteta je da R. Pesch, inače poznati egzegeta, na ovakav jednostavan i neargumentiran način pisanja ostavlja na čitaoca tako subjektivan dojam znanstvenog istraživanja na području današnje egzezeze. Hipoteze koje Pesch iznosi u ovim knjižicama o autorstvu i jedinstvenosti Pavlovih poslanica neodržive su s egzegetsko-znanstvenog stanovišta.

O DOSELJENJU BUNJEVAČKIH HRVATA U BAČKU*

Još nešto o ulozi Katoličke Crkve u posljednjem doseljavanju Bunjevaca, prije tri stoljeća, u Suboticu i na sjever Bačke

Ž. S.

Prije tri stotine godina, kada su Turci protjerani iz Bačke, uslijedilo je posljednje veliko doseljavanje Bunjevaca (Hrvata) u tu oblast, o kojemu — za razliku od prijašnjih — postoje vrlo pouzdani podaci. Naime, o doseljavanju kršćanske raje iz drugih krajeva tada prostranog Turskog carstva u Podunavlje, u razdoblju poslije pobjede osmanlijske vojske kod Mohača 1526. godine jednostavno i nema podataka, jer Turci o tome nisu vodili posebne teftere (popise). Ova posljednja seoba, o kojoj je riječ, koja je zabilježena u povijesnim spisima, značajna je i po tome što je sigurno utvrđeno da su Bunjevci iz Dalmacije, Hercegovine i Bosne i »rimokatolički Raci« (Hrvati) iz Primorja došli u Suboticu i njezinu okolicu u crkvenoj organizaciji, pod neposrednim vodstvom franjevaca.

* Naslov je stavilo Uredništvo i ijkaviziralo tekst, koji je autor pisao u ekavici (Uredništvo).